

Новгородська боярська республіка

З курсу історії України ви пам'ятаєте, що Новгород був північним центром Русі. На відміну від українських земель Русі, ґрунти в околицях Новгорода не були родючими. Місто оточували ліси й болота, а клімат був дуже холодним. Місцеві жителі компенсували це рибальством, бортництвом (лісове бджільництво), різними промислами. Саме місто славалося ремісниками: ковалями і зброярами, кравцями і гончарями, ювелірами і складувачами. Новгородськими землями проходив «шлях із варягів у греки». Місто часто відвідували іноземні купці.

Новгород виник у результаті об'єднання трьох окремих поселень, що пояснює особливості міського устрою. Райони міста називали **«кінцями»**, вони своєю чергою поділялися на вулиці. Річка Волхов ділила місто надвоє.

На так званій **«Софійській стороні»** річки був розташований собор Святої Софії і дитинець — так на Русі називали внутрішню укріплену частину міста чи фортеці.

Другий берег називали **«торговельною стороною»**. Саме сюди швартували свої кораблі торговці, європейські купці. На торговельній стороні також скликали народні збори — віче.

Новгород називають **республікою**, оскільки в цій державі народ сам обирав собі правителя. Це почалося **у 1136 р., коли новгородці підняли повстання й вигнали з міста князя Всеволода Мстиславича** за його військові промахи. Оскільки власного княжого роду в Новгороді не було, то вирішили запросити нового правителя із руських князів. Обрали його шляхом голосування. Правителем став чернігівський князь Святослав Ольгович. З ним уклали договір, що істотно обмежував його владу: він мав керувати військом і вирішувати судові справи, але князь не володів землями Новгорода і не розпоряджався скарбницею.

Новгородці провели ці «вибори» без посередництва Великого князя Київського. Тому з 1136 р. історики починають говорити про незалежну державу. Традиція обирати князя збережеться і надалі, але це не єдина виборна посада у Новгороді.

Новгородська республіка називалася боярською, тому що реальна політична влада була саме в їхніх руках. Між боярами точилася боротьба за вплив на віче. Політичний устрій, за якого заможні люди борються за владу, називають олігархією. Тобто Новгород — **це олігархічна республіка**.

З-поміж бояр народ обирав собі **посадника** — він керував містом і збирав податки. Бувало, що посадником узагалі ставав місцевий архієпископ. Церква була найбільшим землевласником у республіці і мала значний вплив. Архієпископа у Новгороді обирали жеребкуванням із трьох кандидатів, і він мав підпорядковуватися київському митрополиту.

Цей державний устрій давав Новгороду небачену для роздробленої Русі стабільність. Доки руські князі вели міжусобні війни, республіка поширювала свою владу. На півночі її кордони простягалися аж до Північного Льодовитого океану. На сході — до Уралу. У XIV ст. новгородці дісталися гирла річки Об і підкорили сибірські племена.

Новгород перетворився на одне з найбагатших міст Європи, за що його назвали «Великим». Особливо часто новгородці торгували з містами **Ганзи** — торговельного об'єднання незалежних німецьких міст.

Під час монгольської навали XIII ст. військо хана Батия не дійшло до Новгорода. Хтось стверджує, що він вирішив не руйнувати місто, щоб воно платило йому щедру данину. Інші історики вважають, що перешкодили погодні умови. Зрештою, новгородці платили Орді данину, але монгольське військо до міста не дісталось.

Новгородська республіка активно воювала зі своїми сусідами і розширювала кордони. Найбільшу небезпеку для неї становили шведські ярли на півночі і Лівонський орден на заході.

Одним із найвідоміших князів Новгорода був **Олександр Ярославович, що княжив у 1236 — 1240 рр.** Йому приписують перемогу над шведами в гирлі річки Нева, за що історики дали йому прізвисько **«Невський»**. **Вважають**, що він розбив лівонських хрестоносців на льоду Чудського озера. Після цього між Новгородською республікою і Лівонським орденом був укладений мир. Проте деякі сучасні історики висловлюють думку, що його внесок значно перебільшений: шведські літописці не чули про битву на Неві, а в записах Лівонського ордену **«битва на Чудському озері»** — це скоріше невеличка сутичка. Достеменно відомо, що саме Олександр Невський домовлявся з Батиєм про сплату данини і чотири рази їздив на переговори з Ордою.

Уже в XIV ст. новими супротивниками новгородців стали зміцнілі Москва, Литва і Твер. Республіці потрібно було заручитися підтримкою однієї зі сторін, щоб протистояти іншим. На новгородський престол почали обирати московських князів. Вони продовжували керувати Московським царством, але отримували на додачу новгородське військо і всі князівські обов'язки.

Одним із них став Іван Калита що княжив у **Новгороді в 1328 — 1337 рр.**, онук Олександра Невського. Він отримав своє прізвище за любов до багат-

ства. «Калитою» називали мішечок для грошей. Свої статки Іван Калита здобув, збираючи данину для монголів.

У XV ст. новгородські бояри розділилися на дві партії: прихильники союзу з Москвою і прихильники союзу з Литвою. Усередині країни розпочалися конфлікти між представниками заможних верств населення і простолюдом. У їх основі лежало бажання більшості новгородців до припинення постійних війн із сусідами.

Рекомендовані джерела

1. Н. Подаляк, І. Лукач, Т. Ладиченко. Всесвітня історія, 7 клас. 2020.
2. О. Пометун, Ю. Малієнко. Всесвітня історія, 7 клас. 2020.
3. Сайт History. Державний устрій Новгородської Республіки. URL: <https://goo-gl.su/K3iwBx> (23.03.2021)
4. Проєкт «Цей день в історії». Битва на Чудському озері. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0405N/> (23.03.2021)
5. Сайт «Україна Incognita». Загибель Великого Новгорода. URL: <http://incognita.day.kyiv.ua/zagibel-velikogo-novgoroda.html> (23.03.2021)